

Adulte Gierzwaluwen *Apus apus* op menu van Torenvalk *Falco tinnunculus*

Roelof Speelman, Lutie de Jong en Hans Hasper

Een wijfe Torenvalk bemachtigde adulte Gierzwaluwen door een snelle uitval naar de nestopening te doen direct na aankomst van een Gierzwaluw bij zijn nest. Door naar binnen te graaien wist ze de vogel te pakken. In totaal greep ze ten minste tien adulte exemplaren uit dezelfde kolonie.

Tijdens observaties bij een torenvalknest in de kerktoren van Anloo werd in 1995 ontdekt dat de jongen, naast muizen, ook Gierzwaluwen *Apus apus* aangeboden kregen. Waren dat vogels van de gierzwaluwkolonie aan de kerk, en zo ja, en hoe werden die snelheidsduivels dan bemachtigd?

Nestplaatsen

Het torenvalkpaartje bezette een voormalig nest van een Kauw *Corvus monedula* in één van de galmgaten in de kerktoren van Anloo (Amersfoortcoördinaten 243-562). Het nest bevond zich op 15 m hoogte voor een venster.

Onder de dakgoten van dezelfde kerk bevinden zich planken met ovale ventilatiegaten. Hoewel de gleuven vrij groot zijn (20 bij 4 cm), werden de gaten gretig als nestplaats gebruikt door ongeveer 20 paar Gierzwaluwen. Enkele andere paartjes verkozen ruimtes onder dakpannen als broedplaats.

Prooien

Op 21 juni bevatte het voormalige kauwenest zes jonge Torenvalken van ongeveer twee weken oud. Er werden geen prooien aangetroffen. Bij de volgende controle op 5 juli had een van de jongen het loodje gelegd en ook nu lagen er geen prooien op het nest. Op 10 juli drukten we echter onze neuzen tegen het venster bij het zien van een koploze Gierzwaluw op de nestrand. Een nadere inspectie van het nest resulteerde in de resten van maar liefst negen Gierzwaluwen. De vleugels waren alle afkomstig van adulte exemplaren.

Jachtmethode

Op 11 juli kregen we een demonstratie van de wijze waarop de snelle Gierzwaluwen door een Torenvalk kunnen worden gepakt. Het torenvalkvrouwje zat op een van de steunberen van de kerk. Ze gebruikte dit schuine muurtje veelvuldig als zitpost. Op een meter afstand van haar vloog een Gierzwaluw één van de ventilatiegaten binnen. Onmiddellijk kwam de Torenvalk in actie. Na enkele vleugelslagen greep ze zich met haar linkerpoot vast aan de rand van de opening. Fladderend en steunend op haar staart hield ze zich in balans (Foto 1). Met de rechterpoot doorzocht ze de ruimte achter de opening. Na enig graaiwerk had ze succes en trok ze een Gierzwaluw uit de gleuf. De Torenvalk liet zich met een zwenk vallen en verdween met prooi achter de kerk (Foto 2). Het hele tafereel duurde niet langer dan 20 seconden. Twee later waargenomen vangpogingen bij dakpannesten waren niet succesvol. Hetzelfde gold voor twee halfslachtige pogingen bij de ventilatiegleuven. Alle pogingen werden uitgevoerd door het vrouwje.

Foto 1. Torenvalkvrouwje graait in gierzwaluw-nest, Kerk Anloo, 11 juli 1995 (Lutje de Jong)

Foto 2. Torenvalk vliegt weg met zojuist gevangen Gierzwaluw, Kerk Anloo, 11 juli 1995 (Lutje de Jong)

Discussie

Naar het zich laat aanzien profiteerde het wijfje Torenvalk van de aanwezigheid van een broedpopulatie Gierzwaluwen op korte afstand van een gunstige uitvalsbasis. Daardoor was ze in staat volkomen vitale, volwassen Gierzwaluwen te grijpen die normaliter buiten het bereik van haar jachtmogelijkheden hadden gelegen. Het is niet duidelijk hoe diep de nesten van Gierzwaluwen achter de invliegopeningen lagen, maar vermoedelijk was dat diep genoeg om niet op de bonnefooi te gaan graaien. Ze moest haar aanval goed timen, en wel zodanig dat ze kort na de Gierzwaluw bij de invliegopening zou aankomen om net op tijd de weggroeiende Gierzwaluw te kunnen vastkluwen. Vandaar misschien dat de aanval op een Gierzwaluw op een meter afstand van haar zitplaats succesvol was.

Deze vangmethode wijkt sterk af van het vangen van verzwakte Gierzwaluwen (en Huiszwaluwen *Delichon urbica*) tijdens langdurige slecht-weer-perioden. Zo beschrijven Kuhk (1948) en Uttendörfer (1952) het door Torenvalken roven van uitgeputte Huiszwaluwen en Gierzwaluwen uit hun nesten in de zomer van 1948. Deze zomer was erg koud en nat, waardoor de zwaluwen ernstig waren verzwakt en een makkelijke prooi vormden voor de Torenvalken. In dat geval grepen de Torenvalken dus vogels die uitgeput in hun nest lagen. De enige Nederlandse waarneming van een Gierzwaluw als prooi van een Torenvalk betreft een overvliegende Torenvalk met een (vermoedelijk adulte, gezien het tijdstip van de waarneming: 19 juni) Gierzwaluw in de poten (Leijdekkers 1994). De vangst zelf werd hier niet gezien.

De situatie in Anloo hield mogelijk verband met het geringe voedselaanbod in 1995. De stand van de veldmuis *Microtus arvalis*, normaal de belangrijkste prooi van de Torenvalk, was laag (van Manen 1995). Het sterven van één van de zes jongen was daar ook al een aanwijzing voor. Mogelijk vormden de Gierzwaluwen met hun 40 gram lichaamsgewicht een aantrekkelijk alternatief. Deze prooien konden bovendien naast de deur worden gehaald, waardoor het torenvalkvrouwje tegelijkertijd haar eigen nest in de gaten kon houden. Gezien het tijdstip van de vangsten, begin juli, lijkt het niet aannemelijk dat de gevangen Gierzwaluwen verzwakt

waren. In die periode was het namelijk schitterend weer en de Gierzwaluwen scheerden tierig in volle vaart rond de kerktoren.

Summary: Adult Swifts *Apus apus* as prey of Kestrel *Falco tinnunculus*

A Kestrel pair nested in the church of Anloo in 1995, raising successfully five young (out of six). The church also accommodated at least 20 pairs of Swifts. The female Kestrel used a buttress as observation post, from which she swooped down on the entrance of a Swift nest just after arrival of an adult Swift at its nest. She grabbed into the nest and, after some struggling, took out the Swift and flew away with her prey. On 10 July, the Kestrel nest contained the remains of nine adult Swifts, probably all of them taken in the same way. Because weather conditions were perfect, it is thought that the Swifts were in good condition and could only be taken by surprise just after they had entered the entrance of their nest.

Literatuur

Leijdekkers L. 1994. Torenvalk slaat Gierzwaluw. *Ficedula* 23(4): 12-13.

Kuhk R. 1948. Wirkung der Regen- und Kälteperiode 1948 auf den Mauersegler, *Micropus apus* (L.). *Vogelwarte* 15: 28-30.

van Manen W. 1995. De cyclus van de veldmuis *Microtus arvalis*. *Drentse Vogels* 8: 119-120.

Uttendörfer O. 1952. Neue Ergebnisse über die Ernährung der Greifvögel und Eulen. Eugen Ulmer, Stuttgart/z.Z. Ludwigsburg.

Adressen:

Roelof Speelman, Gerard Doustraat 51, 9404 AP Assen

Lutje de Jong, Henriëtte Ronnerstraat 19, 9403 CW Assen

Hans Hasper, Dotterbloemstraat 151, 9404 GK Assen

